

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО



О. П. Андрущенко

**ПРАВА ЛЮДИНИ
НА ПЕРЕХРЕСТІ
ЦИВІЛІЗАЦІЙ:
концептуалізація, методологія
та футурологія**

Монографія

Харків
«Право»
2025

УДК 340.12:341.231.14
А65

Рецензенти:

О. Г. Данильян – доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

К. І. Беляков – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник наукового відділу інформаційного суспільства і права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 6 від 23 січня 2025 року)*

Андрущенко О. П.

А65 Права людини на перехресті цивілізацій: концептуалізація, методологія та футурологія : монографія / О. П. Андрущенко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2025. – 208 с.
ISBN 978-617-8602-13-0

Монографія присвячена філософському й історичному аналізу еволюції прав людини в контексті глобалізації та цивілізаційних трансформацій. Аналізуються концепції прав людини крізь призму природно-правових і позитивістських підходів, розглядається їх правове закріплення в міжнародних і національних документах. Особлива увага приділяється регіональним системам захисту прав людини, сучасним викликам інформаційної епохи та впливу цифрових технологій на демократичні процеси. Відзначається значущість прав людини в умовах глобальних трансформацій і конфліктів, зокрема в контексті війни в Україні. Розкриваються міжцивілізаційні відмінності у сприйнятті та реалізації прав людини, їх ролі у формуванні міжнародного правопорядку.

Для студентів, аспірантів, викладачів юридичних закладів вищої освіти, працівників органів державного управління та місцевого самоврядування.

УДК 340.12:341.231.14

ISBN 978-617-8602-13-0

© Андрущенко О. П., 2025
© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2025

ЗМІСТ

| | |
|--|---|
| Перелік умовних позначень | 4 |
| Передмова | 5 |

РОЗДІЛ 1

СВІТОГЛЯДНО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ ПРАВ ЛЮДИНИ

| | |
|---|----|
| 1.1. Феномен прав людини в історико-філософському контексті | 9 |
| 1.2. Теоретико-методологічна концептуалізація феномена прав людини | 29 |
| 1.3. Аксиологічна характеристика прав людини | 44 |

РОЗДІЛ 2

ДІАЛЕКТИКА ГЛОБАЛЬНОГО Й ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО У РОЗВИТКУ ПРАВ ЛЮДИНИ

| | |
|--|-----|
| 2.1. Права людини в сучасних правових системах: порівняльна характеристика | 68 |
| 2.2. Регіональні системи прав людини: цивілізаційний вимір | 88 |
| 2.3. Концептуалізація універсальних прав людини в умовах глобальних трансформаційних процесів | 102 |

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОТИРІЧ: ПРЕСКРИПЦІЯ І ФУТУРОЛОГІЯ

| | |
|---|-----|
| 3.1. «Цивілізаційні світи права» як підґрунтя виникнення протиріч у реалізації прав людини | 134 |
| 3.2. Культурно-цивілізаційна конфліктогенність ХХІ століття і реалізація прав людини | 145 |
| 3.3. Мультиваріантність майбутнього прав людини | 166 |

| | |
|----------------------------------|-----|
| Післямова | 183 |
| Використані джерела | 189 |

==== Передмова

Права людини є основоположним елементом сучасного демократичного суспільства, вони гарантують захист основних свобод, рівність перед законом та забезпечують гідне існування кожної людини. У глобалізованому світі проблеми прав людини набувають особливої ваги, оскільки глобалізація впливає на всі аспекти людського життя, включаючи правову сферу. В умовах сучасних глобальних трансформацій, що супроводжуються політичними, економічними, соціальними та культурними змінами, дослідження прав людини в глобальному контексті є надзвичайно важливим.

Проблематика прав людини зберігає свою актуальність протягом тривалого історичного періоду, і хоча їх досліджували численні вчені, перелік завдань для вивчення залишається безмежним, що обумовлено зміною підходів до визначення, обсягу та методів забезпечення і захисту прав людини. Права та свободи людини й громадянина є центральною ідеєю, що формує нові демократичні стандарти в суспільстві; вони є здобутком людської цивілізації та перебувають у тісному зв'язку і взаємозалежності з багатьма правовими й соціальними інститутами. Права і свободи людини є складним феноменом, який досліджують різні науки: правознавство, філософія, психологія, соціологія тощо.

Цивілізаційний підхід до дослідження прав людини дозволяє врахувати специфіку різних культур, традицій та правових систем. У різних цивілізаційних контекстах права людини можуть мати різні інтерпретації та форми реалізації, що створює як можливості для взаємозбагачення правових культур, так і виклики, пов'язані з непорозуміннями та конфліктами. Дослідження міжцивілізаційних проти-

річ та можливостей співіснування різних правових систем сприяє поглибленню філософської рефлексії прав людини та пошуку ефективних механізмів їх захисту.

Обраний підхід до дослідження прав людини крізь призму глобальних і цивілізаційних контекстів є відносно новим і недостатньо дослідженим у вітчизняній та світовій науковій літературі. Такий підхід дозволяє поєднати правові, філософські, соціологічні та культурні аспекти, створюючи комплексне бачення проблематики прав людини. Дослідження глобальних тенденцій, регіональних особливостей та цивілізаційних відмінностей дає можливість виявити нові закономірності та запропонувати нові підходи до захисту прав людини.

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави неможлива без розвитку права, його вдосконалення, системного втілення та адаптування до глобалізаційних змін світу. Саме тому трансформація правової системи, підвищення рівня правової культури, подолання правового нігілізму є актуальними проблемами сучасності, які перебувають у центрі обговорення громадськості та наукової спільноти України. Саме тому, неможливо обійти увагою і цифровізацію, яка здійснює серйозний вплив на фундаментальні права людини і їх правове регулювання.

Система прав людини буде змінюватися залежно від умов їх реалізації. З одного боку, цифрові технології надають позитивний вплив на здійснення прав людини, відкриваючи нові можливості для їх забезпечення та захисту, а також нові напрямки міжнародного співробітництва у цій сфері. Цифрова революція формує нові права в цифровому просторі Інтернету, інших інформаційно-комунікаційних технологіях, надає нові, часом несподівані аспекти реалізації основних прав і свободи людини. А з іншого боку, цифрові технології мають і негативний вплив, породжуючи нові загрози реалізації правам людини. Особливий негативний вплив має наявність цифрової нерівності між державами і всередині країн, що викликає певною мірою дискримінацію певних груп населення, бо люди не мають якісного доступу до цифрових технологій.

Сьогодні у світі триває етап цифровізації, який впливає на права, свободу та обов'язки населення. Відтак, дослідження дотримання,

захисту та нормативного врегулювання забезпечення прав людини, завдяки своїй практичній спрямованості, набуває сьогодні особливої значущості.

Актуальність наукового дискурсу прав людини у глобальному й цивілізаційному вимірах визначається наступними підставами, зокрема, потребами правової практики, які диктують необхідність філософсько-правової рефлексії феномена прав людини в умовах глобалізації, яка відповідає вимогам сучасних реалій, що в свою чергу зумовлює концептуальне осмислення вказаного соціокультурного феномена. У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного осмислення феномена прав людини, уточнення його сутності й змісту на основі вже наявного досвіду у дослідженні окремих аспектів проблеми прав людини.

Надзвичайно важливим у контексті зазначеного є з'ясування особливостей розуміння й реалізації прав людини в умовах глобалізації, визначення місця й ролі національно-культурних традицій у загальноцивілізаційному контексті досліджуваної проблеми. Реалії глобалізаційних процесів обумовлюють особливі вимоги до розуміння феномена прав людини як загалом, так і окремих його аспектів, оскільки глобалізаційні процеси є амбівалентними. Крім того, сучасні тенденції соціокультурного розвитку, стан і перебіг глобалізаційних процесів, деформація соціокультурного поля актуалізують звернення до проблем прав людини.

І, нарешті, комплексний філософсько-правовий дискурс прав людини у глобальному й цивілізаційному контекстах є надзвичайно важливими для практики ефективного соціально-політичного менеджменту й утримання необхідного стану соціуму, його політичної, соціальної, економічної та культурної стабільності. Сьогодні виникла нагальна необхідність забезпечення усіх гілок влади науковими знаннями про сутність, характер взаємозв'язку об'єктивних умов і суб'єктивних факторів реалізації можливих механізмів забезпечення прав людини, особливостей їх функціонування в критичних умовах життєдіяльності соціуму. Реалізація такого завдання сприятиме розробці пріоритетних напрямків удосконалення систем забезпечення

прав людини в Україні, їх оптимізації в сучасних умовах та на перспективу.

Висловлюю щиру вдячність усім, хто сприяв підготовці тексту монографії до друку і висловлював слушні пропозиції стосовно її змісту.

Наукове видання

Андрущенко Олеся Петрівна

**ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПЕРЕХРЕСТІ
ЦИВІЛІЗАЦІЙ:
концептуалізація, методологія та футурологія**

Монографія

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 05.02.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 12,1. Обл.-вид. арк. 10. Тираж 100 пр. Зам. № 264

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017